

ÖDEMELER DENGESİ

DÖVİZ KURU RİSKİ

- Çokuluslu işletmecilik faaliyetlerinde karşılaşılan risklerin en önemlisi döviz kuru riskidir.
- 1973 yılından sonra, esnek döviz kuru sistemine geçilmesi ile birlikte, döviz kurlarında önemli dalgalanmalar söz konusu olmuştur.
- Bu dalgalanmalar; işletmeleri faaliyet karlarını, sermaye karlılığını ve dolayısı ile işletme sürekliliğini ve rekabet gücünü etkilemektedir.

DÖVİZ KURU RİSKİ

- Döviz kuru riski; döviz kurlarındaki dalgalanmalar nedeni ile, işletme karlılığının ve firma değerinin beklenen değerden farklı olması riski şeklinde tanımlanmaktadır.
- Döviz kuru riski nedeni ile döviz işlem maliyetinin artması veya beklenen gelirin düşme olasılığı söz konusu olabilecektir.
- Ödeme ve tahsilat tarihinde dövizin değerinde meydana gelen değişme nedeni ile satıcı beklediğinden az gelir elde ederken, alıcı beklediğinden daha fazla miktarda ödeme yapmak zorunda kalabilecektir.

DÖVİZ KURU RİSKİ

- Bu nedenle, döviz kuru riskinin işletmeler, özellikle çokuluslu işletmeler üzerindeki etkilerinin bilinmesi, bu etkilerin ölçülmesi ve bu etkinin yönetilmesi gerekmektedir.
- Döviz kuru riskinin yönetilebilmesi için de öncelikle uluslararası döviz piyasalarını etkileyen unsurları, uluslararası para sistemini, döviz piyasalarını ve bunların oluşumu incelenmek zorundadır.
- Bu doğrultuda,
 - Ülkelerin döviz kuru riskini belirleyen ödemeler dengesi,
 - Esnek kur sistemine geçilinceye kadar dönemdeki uluslar arası para sistemi ve bu sistemi etkileyen kurumlar,
 - Döviz piyasası ve kur sistemleri üzerinde durulacaktır.

ÖDEMELER DENGESİ

- Ödemeler dengesi, işletmelerin döviz kuru riskini belirleyen en önemli unsurdur.
- Döviz kuru değişimleri uluslararası piyasalar ve bu piyasalarda faaliyet gösteren ÇUI için hayati önem taşımaktadır.
- Çünkü;
 - 1.Döviz kurlarındaki değişimler yurtiçi enflasyonun belirleyici unsurlarından biridir.
 - Kurlar yükseldiğinde, ithal girdilerin veya temel girdi mallarının fiyatı yükselmekte, üretim maliyetleri artmakta ve bu durum **maliyet enflasyonuna** neden olmaktadır.
 - 2.Diğer taraftan döviz; hem yatırım hem de enflasyona karşı **korunma aracı** olarak kullanılmaktadır.
- Özetle; dış ödeme dengesizlikleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kur değişimleri (kur riski) hem yerel işletmelerin hem de ÇUI'nin karlılığını ve rekabet gücünü çok yakından etkilemektedir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN ÖNEMİ

- Ödemeler bilançosu; ülkenin döviz kurları üzerindeki baskının önemli bir göstergesidir. (Böylece, bir ülke ile ticaret yapan işletme ya da yatırımcıların döviz kazancı ya da zararı ile karşılaşma olasılığı vardır.)
- Ödemeler dengesi, bir ülke parasının arzı ve talebi ile ilgili ayrıntılı bilgi sağlar.
- Eğer bir ülke, ihrac ettiğinden fazlasını ithal ederse, ulusal para arzının, talebi geçme olasılığı vardır. Ülke parası diğer paralar karşısında değer kaybı baskısı altına girebilir.
- Eğer bir ülke, ithal ettiğinden fazla ihrac ederse, o zaman yerel para birimi değer kazanabilir.
- Ödemeler bilançosu, ülkenin özellikle, kısa dönem pazar potansiyelinin tahminine yardımcı olmaktadır (Önemli tutarda ödemeler dengesi açığı olan ülkenin çok fazla ithalat yapmayacağı beklenmektedir.)

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN ÖNEMİ

- Ödemeler bilançosundaki sürekli açıklar, sermaye hareketleri (kar transferleri, ücretler, faizler vb.) üzerinde gelecekte bazı kontrollerin olabileceği yolunda bir işaret olarak kabul edilmektedir. Bu tür ülkelerin uluslararası ekonomik rekabet ortamında ülke performansının sağlıklı olmadığı söylenebilir. (Uluslararası rekabetten yoksun)
- Ödemeler bilançosundaki sürekli fazlalıklar, ülkenin uluslararası alanda sağlam bir rekabet üstünlüğü olduğunun göstergesi olabilecektir ve böylece yabancı kuruluşların faaliyetleri için iyi bir bölge olabilecektir.

ÖDEMELER BİLANÇOSU

- Ödemeler bilançosu (balance of payments); bir ülkede **yerleşik** gerçek kişi, işletme veya kurumların tüm diğer ülkelerde yerleşik bulunanlar ile yürüttükleri **ekonomik işlemlerin** sistematik şekilde tutulan kayıdır.
- IMF tanımına göre; ödemeler bilançosu, belirli bir süre içinde, bir ekonominin yerlileri ile yabancılar arasında meydana gelen **ekonomik akımlara bağlı değerlerin, transfer ödemelerinin ve rezervlerde meydana gelen değişmelerin** sistematik ve muhasebe kayıtlarına uygun olarak belirlendiği istatistiki belgedir.
- Ödemeler bilançosu ilke olarak yıllık hazırlanır. Ancak, birçok ülkede, ödemeler bilançosu istatistikleri aylık ve üç aylık olarak yayınlanmaktadır. (Türkiye’de aylık ve ABD doları cinsinden.)

ÖDEMELER BİLANÇOSU

Yerleşiklik Kavramı:

- Tanımdan da anlaşılacağı üzere ÖB'na kaydedilen işlemler yerleşik kişi ve kurumlar ile yabancılar arasındaki işlemlerdir.
- Yerleşiklik kavramı; bir yıldan fazla süre ile o ülkede devamlı ve düzenli olarak ikamet edenleri ifade etmektedir. Bunlar;
 - Kişiler,
 - Merkezi ve mahalli kamu kuruluşları,
 - Bakanlıklar ve bunlara bağlı birimler,
 - İşletmeler,
 - Kar amacı gütmeyen kuruluşlar olabilir.
- Ancak, yerleşik olmaktan kasıt, sadece o ülke yurttaşları değildir. Yerleşiklikten anlaşılan, kişiler için o ülkede sürekli oturmak, işletmeler için faaliyetlerin normal olarak o ülkede gerçekleştirilmesidir.
- ÇUI'in yerleşik yan kuruluşlarının yabancılarla yaptıkları işlemler ekonomik işlem olarak kabul edilerek, ÖB'na kaydedilir.

ÖDEMELER BİLANÇOSU

Uluslararası ekonomik işlem:

- Bu terim, mal ve hizmet ile birlikte tüm üretim faktörleri üzerindeki işlemleri de kapsamaktadır.

➤ Örneğin;

1. Uluslararası mal ve hizmet ticareti veya üretimi
2. Uluslararası kısa ve uzun süreli mali sermaye ve dolaysız sermaye yatırımları
3. Bankacılık, sigortacılık, taşımacılık, danışmanlık faaliyetleri,
4. Uluslararası işgücü hareketleri
5. Teknoloji transferi tanım kapsamındadır.

ÖDEMELER BİLANÇOSU

- Ödemeler bilançosunda;
 - Ülkeye döviz girişi sağlayan işlemler alacaklı,
 - Ülkeden döviz çıkışına neden olan işlemler ise borçlu işlem olarak kaydedilir.

İhracat

Turizm Gelirleri

Kısa ve Uzun Vadeli Sermaye Girişi

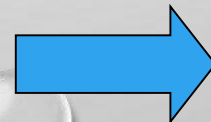

Alacaklı

Dolaysız Yabancı Yatırımlar

İthalat

Yurtdışı Gezi Harcamaları

Borçlu

Mali ve Dolaysız Sermaye Çıkışı

ÖDEMELER BİLANÇOSU

Cari İşlemlerde; Mal Ve Hizmet İhracatı,

Finans Hesabında; Yükümlülük Artışı,

Varlık Azalışı

Alacak ya da Artı Olarak Kaydedilir

Cari İşlemlerde; Mal Ve Hizmet İthalatı,

Finans Hesabında; Yükümlülük Azalışı

Varlık Artışı

Borç ya da Eksi Olarak Kaydedilir

ÖDEMELER BİLANÇOSU

Mülkiyet değişimi; çift kayıt sistemi çerçevesinde ekonomik işlemlerin alacak ve borç kayıtları mülkiyetin el değiştirdiği anda yapılır.

Piyasa değeri; ekonomik işlemlerin kayda geçirilmesinde piyasa fiyatları esas alınır. Piyasa fiyatı, işlemin gerçekleştiği, alıcı ile satıcının almaya ve satmaya razı oldukları fiyat olarak tanımlanabilir.

ÖDEMELER BİLANÇOSU

- Ödemeler bilançosu “çift taraflı kayıt” sistemine göre tutulur:
- Örneğin ekonomiden dışarıya 100 USD tutarında mal ihraç edildiğinde bu işlem; ihracat hesabına alacak olarak ya da artı kayıtlı, diğer yatırımlar, varlıklar, efektif ve mevduat hesabına borç olarak ya da eksi kayıtlı yazılır.

Cari işlemler hesabı

alacak

borç

- İhracat

100

Finans hesabı

- Diğer yatırımlar/efektif ve mevduatlar/net varlık edinimi/bankalar 100

- Bu nedenle, muhasebe kayıtları açısından ödemeler bilançosu her zaman dengededir.
- Ekonomik anlamda ise, dengede olmayabilir. Bunun analizi için, bazı özel bilgilere gereksinim vardır.

ÖDEMELER BİLANÇOSU

Ödemeler dengesi 5 dengeden oluşur: cari işlemler hesabı, sermaye hesabı, finans hesabı, net hata ve noksan, rezerv varlıklar. Bunların toplamı (çift kayıt sistemi gereği) sıfıra eşit olmalıdır. Denge de şöyle oluşur:

$$\text{ÖDEMELER DENGESİ} = \text{CARİ İŞLEMLER HESABI} + \text{SERMAYE HESABI} + \text{FİNANS HESABI} + \text{NET HATA VE NOKSAN} + \text{REZERV VARLIKLAR} = 0$$

(BU DENKLEMDEKİ İŞARETLER DURUMA GÖRE EKSI OLABİLİR.)

2014 yılı aralık ayı itibariyle açıklanan ödemeler dengesi verilerini bu denkleme koyalım:

$$\text{ÖDEMELER DENGESİ} = -45.947 - 66 + 43.058 + 2.487 + 468 = 0$$

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

- Ödemeler bilançosuna kaydedilen uluslararası ekonomik işlemler, birbirlerine benzerliklerine ve ekonomik etkilerine göre gruplandırılmış olarak kaydedilirler.
- Temel Hesap Grupları:
 - Cari İşlemler Hesabı
 - Sermaye Hesabı
 - Finans Hesabı
 - Net Hata ve Noksan Hesabı

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

CARİ İŞLEMLER HESABI

(CURRENT ACCOUNT)

A. Dış Ticaret Dengesi ve Hizmetler

B. Birincil Gelir

C. İkincil Gelir (Karşılıksız Transferler)

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER HESABI

A. DIŞ TİCARET DENGESİ VE HİZMETLER

1.DIŞ TİCARET DENGESİ (MALLAR HESABI)

- Ülkenin yurtdışı ile yaptığı ticareti raporlar.
- Bu grupta;
 1. İthalat ve ihracat,
 2. Parasal olmayan altın (ticari altın)
 3. Net transit ticaret geliri
 4. Limanlarda sağlanan mallar (yakıt, kumanya) yer alır.

➤ İthalat borçlu (-), ihracat alacaklı (+) işlemlerdir.

(Uygulamada dış ticaret kayıtları özel ticaret ve genel ticaret şeklinde tutulabilir.

- Özel ticaret. Gümrük giriş çıkışları dikkate alınır, serbest bölge ticareti dikkate alınmaz.
- Genel ticaret: Milli sınırlardan giren ya da çıkan tüm mallar dikkate alınır.)

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER HESABI

A. DIŞ TİCARET DENGESİ

TÜİK; ihracat verilerini FOB; ithalat verileri ise CIF şeklinde yayınlanmaktadır.

Dış ticaret dengesi; genellikle ekonomideki uzun dönemli yapısal değişimlerin, ülkenin kendi kendine yeterliliğinin ve rekabet gücünün göstergesi olarak kabul edilmektedir.

❖ Dış ticaret bilançosu ile ödemeler bilançosu kavramları birbiri ile karıştırılmamalıdır.

I.CARİ İŞLEMLER HESABI

A. DIŞ TİCARET DENGESİ

1. GENEL MAL TİCARETİ

1.1. İHRACAT (FOB)

İHRACAT (FOB)

BAVUL TİCARETİ

UYARLAMA: DİĞER MALLAR

1.2. İTHALAT (FOB)

İTHALAT (CIF)

UYARLAMA (NAVLUN VE SİGORTA)(-)

UYARLAMA: DİĞER MALLAR

NET TRANSİT TİCARET GELİRİ

2. PARASAL OLMAYAN ALTIN (NET)

3. LİMANLARDA SAĞLANAN MALLAR

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER HESABI

B. HİZMETLER DENGESİ

(GÖRÜNMEZ TİCARET – INVISIBLE TRADE)

Hizmet ihraç ve ithaline ilişkin gelir ve giderlerin kaydedildiği ana hesaptır.

1. İŞLEM GÖREN MALLAR
2. TAMİR VE BAKIM HİZMETLERİ
3. TAŞIMACILIK (NAVLUN DAHİL)
4. SEYAHAT
5. İNŞAAT HİZMETLERİ
6. SİGORTA HİZMETLERİ
7. FİNANSAL HİZMETLER
8. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI KULLANIM ÜCRETLERİ
9. TELEKOMÜNİKASYON
10. BİLGİSAYAR VE BİLGİ HİZMETLERİ
11. DİĞER TİCARİ HİZMETLER (TEKNİK HİZMETLER, TİCARİ HİZMETLER VE OPERASYONEL KİRALAMA DAHİL)
12. KİŞİSEL, KÜLTÜREL VE EĞLENCE HİZMETLERİ
13. RESMİ HİZMETLER (HÜKÜMET DIŞ TEŞKİLAT HİZMET GELİR VE GİDERLERİ)

*ULUSLAR ARASI HİZMET GELİR VE GİDERLERİ FARKINA “HİZMETLER DENGESİ” DENİR.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU

C. BİRİNCİL GELİR DENGESİ

Ücret Ödemeleri ve Yatırım Geliri alt hesaplarından oluşur.

1. **ÜCRET ÖDEMELERİ**, Türkiye’de çalışan yabancıların kazandığı ücretler döviz çıkışı olarak gösterilmektedir.

2. **YATIRIM GELİRİ** Üç alt başlıktan oluşmaktadır:

1.DOĞRUDAN YATIRIMLAR

2.PORTFÖY YATIRIMLARI

3.DİĞER YATIRIMLAR

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU C. BİRİNCİL GELİR DENGESİ DOĞRUDAN YATIRIMLAR

Bu kalem doğrudan yatırımlar ile ilgili olarak hisse gelirleri, kar payları, sermayeye katılan kazançlar ile şirketler arası diğer yatırımlardan doğan gelir ve giderleri içermektedir.

Yurt dışında yapılan doğrudan yatırımlardan elde edilen karlar gelir, yurtiçinde yapılan doğrudan yatırımlar nedeni ile yapılan kar transferleri gider olarak kaydedilir.

Dağıtılan ve sermayeye ilave edilen karlar da dikkate alınır. ²³

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1. CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU C. BİRİNCİL GELİR DENGESİ PORTFÖY YATIRIMLARI

Portföy yatırım geliri, doğrudan yatırım amacı dışında, hisse senedi tahvil ve bono şeklindeki yatırımların gelirlerinden oluşmaktadır.

- TCMB ve bankaların sahip oldukları menkul kıymetlerin kar ve zararları,
- Kişilerin yurt dışında ihraç edilmiş menkul kıymetlerden elde ettikleri gelirler,
- Hazine müsteşarlığı ve bankaların yurt dışında ihraç etmiş olduğu menkul kıymetlere ilişkin giderler bu kaleme kaydedilmektedir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU C. BİRİNCİL GELİR DENGESİ DİĞER YATIRIMLAR

Mevduat, kredi ve ticari kredilere ait faiz gelir ve giderleri diğer yatırımlar kalemine kaydedilmektedir.

Yurt dışından borçlanmanın artması ve yabancı yatırımların yoğunlaştığı ülkelerde son yıllarda yurt dışına aktarılan faiz ve kar rakamlarında ciddi artışlar meydana gelmektedir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

1.CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU

D. İKİNCİL GELİR DENGESİ

Genel Hükümet ve Diğer Sektörler kalemlerinden oluşmaktadır.

Tek Taraflı Transferler (Unilateral Transfers) Hesabı olarak da bilinir ve geri dönmeyen ödemeleri kapsar.

Tek yönlü alıma sahiptir.

Diğer ülkelerden gönderilen hediyeler, hibeler, savaş tazminatları, bedelli askerlik için yurtdışı yerleşik vatandaşlarımızdan alınan ücretler, takas şeklindeki ticaret, teknoloji veya yönetim bilgisi şeklindeki yabancı sermaye ve işçi gelirleri (çeşitli ülkelerde yerleşik vatandaşlarımızın Türkiye'deki yakınlarına gönderdikleri tutarlar) bu hesap grubunda yer alır.

I. CARİ İŞLEMLER HESABI

D. CARİ TRANSFERLER

1. GENEL HÜKÜMET

2. DİĞER SEKTÖRLER

2.1. KİŞİSEL TRANSFERLER

2.1.1 İŞÇİ GELİRLERİ

2.1.1.1. DİĞER KİŞİSEL TRANSFERLER

2.2. DİĞER TRANSFERLER

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

- Cari işlemler bilançosu; dış ticaret dengesi ve hizmetler, birincil gelir dengesi ve ikincil gelir dengesi toplamıdır.
- Alacaklar ve borçlar birbirine eşit olmadığında bir açık ya da fazladan söz edilir.
- CİB'nun alacak bakiyeli olması, cari işlemlerden sağlanan döviz girişinin; borçlu olması durumunda döviz çıkışının daha fazla olduğu, yani bilançonun açık verdiği anlamına gelir.
- Cari işlemler dengesi, özellikle dış ticaret dengesi, döviz kuru değişikliklerine karşı oldukça duyarlıdır.
- İthalat ve ihracat arasındaki farkın, yatırım ve tüketim harcamaları ile birlikte milli geliri oluşturan üç unsurdan biri olması nedeni ile cari işlemler bilançosu son derece önem taşır.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

- 2.SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI

Sermaye giriş ve çıkışlarının kayıt edildiği bölümdür. Sermaye ve Finans Hesapları olarak iki başlık altında kaydedilir.

II. SERMAYE VE FİNANS HESABI

A. SERMAYE HESABI

B. FİNANS HESAPLARI

1.DOĞRUDAN YATIRIMLAR

2.PORTFÖY YATIRIMLARI

3.FİNANSAL TÜREVLER

4.DİĞER YATIRIMLAR

5.REZERV VARLIKLAR

A. SERMAYE HESABI

Bu bölümde, sermaye transferleri (borcun bağışlanması, diğer sermaye transferleri gibi transferleri vb.) üretilmeyen, finansal olmayan varlıklar (kara parçası gibi üretilmeyen varlıkların alım satımı, patent yayımlama hakkı, telif, transfer sözleşmeleri gibi²⁸ maddi olmayan varlıklar) sınıflandırılmaktadır.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

B. FİNANS HESABI

Uluslararası sermaye hareketleri bu hesapta izlenir.

1.DOĞRUDAN YATIRIMLAR

- Yeni şirket kurmak veya şube açmak,
- Menkul kıymet borsaları dışında hisse almak,
- Menkul kıymet borsalarından en az % 10 oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yolu ile mevcut şirkete ortak olmak doğrudan yatırım olarak tanımlanır.(4875 sayılı doğrudan yabancı yatırımlar kanunu)

B. FİNANS HESAPLARI

1. DOĞRUDAN YATIRIMLAR

1.1. YURTDIŞINDA

1.2. YURTIÇİNDE

1.2.1.SERMAYE

1.2.2.DİĞER SERMAYE(NET) (ANA İŞL. SAĞLADIĞI KREDİ VE GERİ ÖDEMELERİ)

1.2.3.GAYRİMENKUL (NET)

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

B. FİNANS HESABI

PORTFÖY YATIRIMLARI

Hazine bonosu, finansman bonosu, devlet tahvili, özel sektör tahvili ve hisse senedi vb. Men. Kıy. Yapılan yatırımları ifade eder.

Portföy yatırımlarında yerleşik şirket üzerinde, yönetim ve denetim hakkı söz konusu değildir.

B. FİNANS HESABI

2. PORTFÖY YATIRIMLARI

2.1. VARLIKLAR

2.2. YÜKÜMLÜLÜKLER

2.2.1. HİSSE SENETLERİ

2.2.2. BORÇ SENETLERİ

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

B. FİNANS HESABI

2. PORTFÖY YATIRIMLARI

VARLIKLAR

Yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında alım satımını yaptıkları menkul kıymetleri kapsamaktadır.

YÜKÜMLÜLÜKLER

-Yurtdışında yerleşik kişilerin yurtiçi piyasalardan satın aldıkları hisse senedi ve devlet iç borçlanma senetleri gibi menkul kıymetler ve

-Yurtiçi yerleşiklerin yurtdışı piyasalarda ihraç ettikleri tahvil vb menkul kıymetler izlenmektedir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

B. FİNANS HESABI

3. FİNANSAL TÜREVLER

Finansal türevler, bir dayanak varlığın değerine bağlı, ancak bu dayanak varlıktan bağımsız olarak alım-satımı yapılan finansal araçlardır.

Türev işlemler, ileri bir tarihte yapılacak alım-satımın şartlarını bugünden belirleyen ve tarafları hukuki olarak bağlayan sözleşmeler ile gerçekleştirilir.

Bu sözleşmeler ödemeler dengesi metodolojisine göre **vadeli** ³² **ve opsiyon tipi** sözleşmeler olmak üzere iki temel grupta toplanır.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

B FİNANS HESAPLARI

4. DİĞER YATIRIMLAR

Net varlık edinimi ve net yükümlülük oluşumu şeklinde kaydedilir.

Aşağıdaki kalemler bu bölüme kaydedilir:

EFEKTİF VE MEVDUATLAR,

KREDİLER,

TİCARİ KREDİLER VE AVANSLAR (İHRACAT VE İTHALAT İÇİN
AÇILAN KREDİLER),

DİĞER ALACAK VE BORÇLAR

ÖZEL ÇEKME HAKLARI

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

5. RESMİ REZERV HESABI

RRH; merkez bankası tarafından gerektiğinde (ödeme dengesizliklerini finanse etmek, döviz kuru seviyesini etkilemek ve/veya döviz kurundaki aşırı dalgalanmaları gidermek vb. nedenlerle) kullanılmak üzere, tutulan ödeme araçlarıdır.

*Döviz, altın ve IMF nezdindeki varlıklar (Özel Çekme Hakları ve Fon Nezdindeki Rezervler)dan oluşur.

*Merkez bankasının dış rezervlerindeki değişmeyi gösteren hesaptır.

B. FİNANS HESABI

5. REZERV VARLIKLAR

5.1.ULUSLARARASI PARA FONU NEZD. VARLIKLAR

5.2.RESMİ REZERVLER

5.2.1.DÖVİZ VARLIKLARI

5.2.2.MENKUL KIYMETLER

5.2.3.DİĞER DÖVİZ VARLIKLARI

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

5. RESMİ REZERV HESAP

- IMF ülke rezervinin yeterliliği için, döviz rezervlerinin asgari **üç aylık** ithalat tutarı kadar olmasının uygun olduğunu belirtir. Diğer literatür çalışmalarında **4 ile 6 aylık** ithalat tutarını karşılaması gerektiği ileri sürülmektedir.
- Bir ülkenin dışardan elde ettiği döviz gelirleri, döviz giderlerini karşılıyorsa, döviz kurlarında önemli bir değişme olmaz. Bu durumda MB'nın müdahalesine gerek yoktur.
- Ancak, döviz giderleri, döviz gelirlerini karşılamıyorsa ($\text{gider} > \text{gelir}$); döviz kurları artmaya başlar, ülke parası değer kaybeder, tersi durumda ise, kurlar düşmeye başlar ve ülke parası değer kazanır.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

5. RESMİ REZERV HESABI

*MB; zaman zaman, kur istikrarını sağlamak amacı ile döviz piyasasına müdahalede bulunmak zorunda kalır ve kurları istenen seviyede tutulmasını sağlar.

- Döviz talebi fazla ise döviz satar.
- Döviz arzı fazla ise döviz alır.

* MB'nın bu müdahaleleri resmi rezervlerde değişimlere neden olur. Döviz satışında rezerv azalır, döviz alımlarında artar.

*Rezervdeki net değişimler, ödemeler bilançosuna kaydedilir.

- Resmi rezervdeki azalma (MB'nın döviz satışları) alacak, rezervdeki artış (MB'nın döviz alışları) borç olarak kaydedilir.
- Muhasebe tekniği olarak net azalma alacaklı (+), net artış borçlu (-) olarak kaydedilir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI

4. NET HATA VE NOKSAN HESABI (İSTATİSTİKSEL FARKLAR HESABI):

Ödemeler dengesi işlemlerinin alacak ve borç olarak, çift taraflı kaydedilmeleri nedeni ile cari işlemler ve sermaye hesabı toplamının her zaman finans hesabına eşit olması beklenir. Fakat uygulamada bu eşitliğe ulaşmak pek mümkün değildir.

- Bunun nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür.
 - Turizm gelirlerinin tam olarak hesaplanamaması (anket ile belirlenmesi),
 - Dış ticarete ilişkin mal hareketlerinin gümrük kayıtlarından, ödemelerin banka kayıtlarından alınması,
 - Mal ve sermaye kaçakçılığı,
 - Uluslar arası işletmelerin yaptığı transfer fiyatlaması,
 - Ekonomik işlemlerin oluşturduğu tarih ve ödemeler arasında zaman farklılığının olması vb. Nedenler
- İstatistiksel farklar hesabı denklik sağlamak ve kayıtlardaki hataları düzeltmek amacı ile kullanılan hesaplardır.
- “Net hata ve noksan” olarak ifade edilir.

ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN YAPISI OTONOM VE DENKLEŞTİRİCİ HESAPLAR

- Ödemeler bilançosuna kaydedilen hesapların bir kısmı otonom (çizgi üstü), bir kısmı denkleştirici (çizgi altı) hesap niteliğindedir.
- Otonom hesaplar; ödemeler bilançosunda açık ve fazla yaratan hesaplardır. Bunlar, ekonomik hayatın genel işleyişi sonucu ortaya çıkar. Cari işlemler ve finans hesaplarının büyük bölümü bu şekilde olan hesaplardır.
- Denkleştirici hesaplar ise; otonom işlemlerin ortaya çıkardığı dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacı ile kullanılan işlemlerdir. (Net hata noksan)

CARİ İŞLEMLER + SERMAYE HESABI + NET HATA = FİNANS HESABI
DENGESİ DENGESİ VE NOKSAN NET BAKİYESİ

ÖDEMELER BİLANÇOSU DENGELERİ

1. ÖDEMELER BİLANÇOSU MUHASEBE TEKNİĞİ OLARAK DENGEDİR.
2. EKONOMİK ANLAMDA BİR DENGESİZLİĞİ BULMAK ÖZEL BİLGİ VE UZMANLIK GEREKTİRİR.
3. DENGİ VE DENGESİZLİK OTONOM İŞLEMLERİN (GELİR VE GİDERLERİN) NET SONUÇLARINA BAĞLIDIR.
4. DENKLEŞTİRİCİ İŞLEMLER, OTONOM YATIRIMLARIN YARATTIĞI AÇIK VEYA FAZLAYI KARŞILAMAK ÜZERE YAPILIR.

ÖDEMELER DENGESİNDEKİ AÇIK VE FAZLALIKLARIN YÖNETİMİ

- Geleneksel olarak, ödemeler bilançosu açık ve fazlaları, ülkelerin döviz kurları üzerinde baskı yaratır.
- Ödemeler dengesizlikleri karşısında ülkeler farklı yöntemler izleyebilirler:
 - 1) Açıklar geçici olduğunda, finanse edilir, düzeltici önlemler alınmayabilir.
 - 2) Açıklar sürekli olduğunda, dış finans da sınırlı olduğundan, finans dışı yollar aranabilir.
- Açık olduğunda, dış ticaret ve kambiyo sınırları ile açık baskı altına alınabilir. Bunun için, gümrük tarifeleri, kotalar ve döviz kısıtlamaları ile ithalat hacmi daraltılmaya yurtdışına sermaye çıkışı azaltılmaya çalışılır.
- Ancak, alınabilecek bu önlemler , liberalleşme ve globalleşme ile uyumsuz.
- Bunun dışında ödemeler bilançosunun denkleştirilmesine yönelik politikalar uygulanmaktadır. Bunlardan biri döviz kuru ayarlamalarıdır.

ÖDEMELER DENGESİNDEKİ AÇIK VE FAZLALIKLARIN YÖNETİMİ

- Örneğin; müdahalenin söz konusu olmadığı esnek kur sisteminin benimsendiği bir ülkede, dış ticaret açık veriyorsa (ithalat>ihracat) ve bu açık net sermaye girişleri ile dengelenemiyorsa; o ülkenin parası denge sağlanıncaya kadar değer kaybına uğrar.
- Bununla birlikte, ülkenin faiz oranlarının, diğer ülke faiz oranlarına göre daha yüksek oluşu, sermaye girişini arttırabilir ve paranın dış değer kaybı riskini azaltabilir.

ÖDEMELER DENGESİNDEKİ AÇIK VE FAZLALIKLARIN YÖNETİMİ

- Ancak, uygulamada müdahalesiz bir kur sistemine rastlamak pek mümkün değildir.
- Sabit kur sistemini benimseyen bir ülke için (Avrupa para sistemine dahil), dış ticaret açıkları, sermaye akışları ile kapatılamıyorsa, bu açıkların kapatılabilmesi için, bazı müdahaleler gerekebilir:
 - 1) Ülke öncelikle rezervlerini (altın, döviz, ECU, SDR, IMF borçlanması) kullanır.
 - 2) Rezervler yeterli olmazsa, denge sağlanıncaya kadar devalüasyon yapılır. Yani açık veren ülkede döviz kuru yükseltilir.

ÖDEMELER DENGESİNDEKİ AÇIK VE FAZLALIKLARIN YÖNETİMİ

- Ancak, tamamen esnek döviz kuru sistemlerinde, ödemeler bilançosu sürekli sıfıra eşittir. Çünkü, döviz kurlarındaki değişme sayesinde denge sağlanmaktadır.

GİDER>GELİR KUR ARTAR, PARA DEĞER KAYBEDER.

GELİR>GİDER KUR DÜŞER, PARA DEĞERLENİR ⁴³

DÖVİZ KURLARI VE ÖDEMELER DENGESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

- Döviz kurları ile ödemeler dengesi arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilebilir.

$$(X-M) - (CI - CO) + \triangle XR = \text{ÖDEMELER DENGESİ}$$

X : MAL VE HİZMET İHRACATI

M : MAL VE HİZMET İTHALATI

CI : SERMAYE GİRİŞİ

CO : SERMAYE ÇIKIŞI

$\triangle XR$: RESMİ REZERVDEKİ DEĞİŞİM

- **CARİ DENGİ** = (Mal İhracatı Gelirleri + Satılan Hizmetlerden Sağlanan Gelirler + Diğer Gelirler) – (Mal İthalatı Giderleri + Satın Alınan Hizmetlere Ödenen Giderleri + Diğer Giderler) +/- Cari Transferler
- **Hizmetler;** ulaştırma, turizm, haberleşme hizmetleri, inşaat hizmetleri, sigorta hizmetleri, mali hizmetler, kişisel, kültürel hizmetler..
- **Diğer gelirler;** doğrudan yatırım, portföy yatırımları ve diğer yatırımlardan elde edilen faiz, hisse geliri, kâr payı...
- **Cari transferler (karşılıksız transferler);** örneğin yurtdışındaki işçilerimizin gönderdiği paralar.

		Milyon ABD Doları
A-	CARİ İŞLEMLER HESABI (2017 Yılı)	-47.478
1.	İhracat	166.159
2.	İthalat	225.114
	Mal Dengesi	-58.955
3.	Hizmet Gelirleri	43.669
4.	Hizmet Giderleri	23.730
	Mal ve Hizmet Dengesi	-39.016
5.	Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	4.937
6.	Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	16.113
	Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	-50.192
7.	İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler (Cari Transferler)	2.714

2017 için → Cari Açık/GSYH = $47,4/851,4 \cdot 100 = \% 5,6$

2017 Yılı İçin (Milyon \$)

A. CARİ İŞLEMLER HESABI	-47.347	
B. SERMAYE HESABI	17	47.330
C. FİNANS HESABI	-38.509	
8. Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	2.701	
9. Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	11.546	(9-8) 8.845
10. Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	-394	
11. Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	24.082	(11-10) 24.476
12. Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	8.095	(-12)
13. Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	13.283	(+13)
D. NET HATA VE NOKSAN	614	
F. REZERV VARLIKLAR	8.207	38.509 (9-8+11-10-12+13)
		47.330 (9-8+11-10-12+13+D+F)

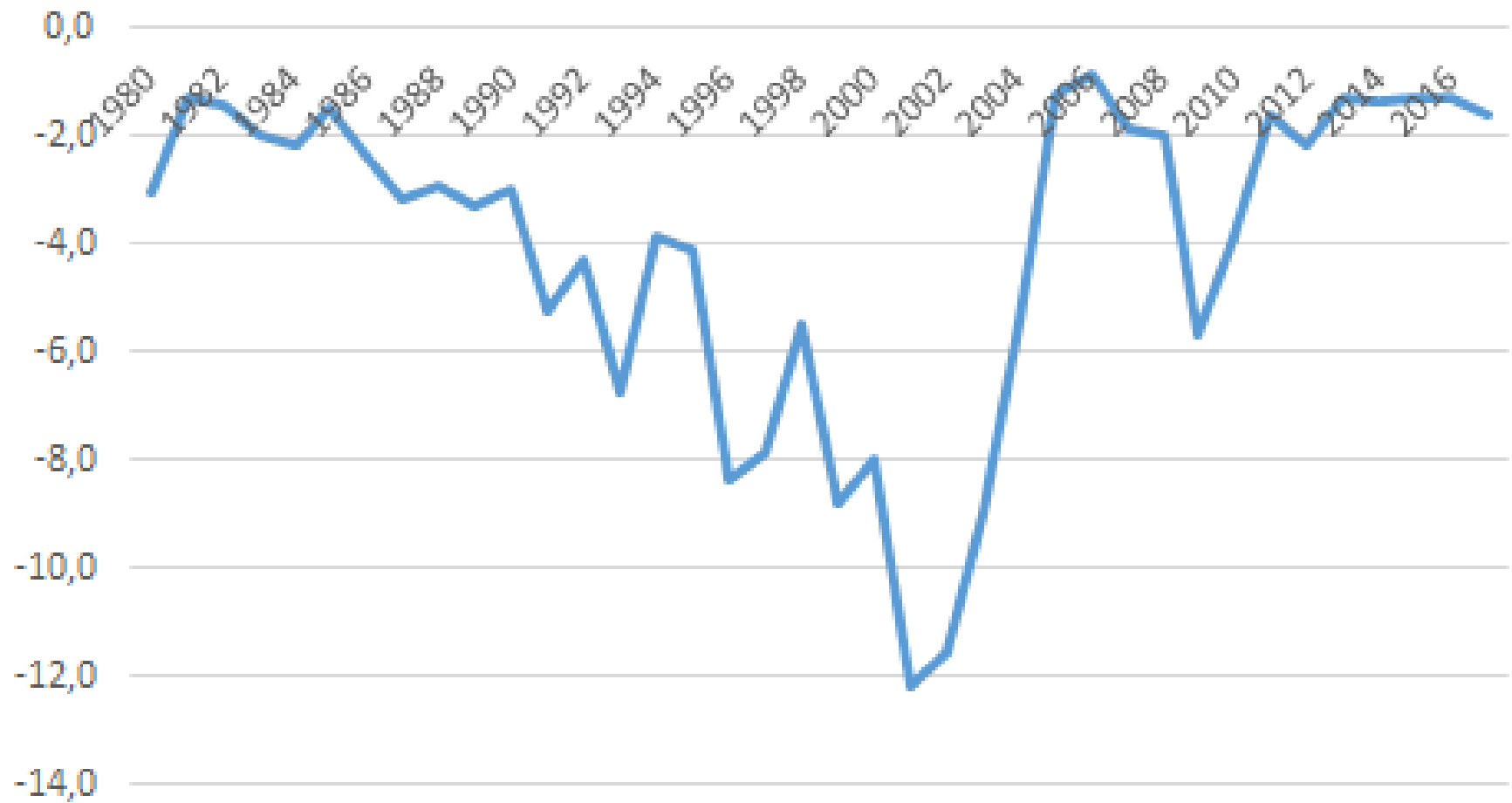
Cari işlemler Hesabı + Sermaye Hesabı = Finans Hesabı (olması gereken)

	2018	2019
	Milyon ABD Doları	
A.CARİ İŞLEMLER HESABI	-20.745,00	8.022,00
B.SERMAYE HESABI	62,00	34,00
C.FINANS HESABI	-526,00	-4.474,00
C.8.Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	3.649,00	2.879,00
C.9.Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	13.023,00	8.419,00
C.10.Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	3.147,00	4.654,00
C.11.Portföy Yatırımları: Net Yukumluluk Oluşumu	32,00	3.408,00
C.12.Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	10.380,00	10.083,00
C.13.Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	4.647,00	10.263,00
D.NET HATA VE NOKSAN	9.780,00	-6.206,00
E.REZERV VARLIKLAR	-10.377,00	6.324,00

Bütçe Dengesi

- **Bütçe Dengesi** = **Bütçe Gelirleri** (Vergi Gelirleri + Diğer Gelirler) – **Bütçe Giderleri** (Faiz Dışı Giderler + Faiz Giderleri)
 - (Faiz Dışı Giderler; Personel Giderleri, Yatırım Giderleri, Diğer Cari Giderler.)
- **Faiz Dışı Denge** = Bütçe Gelirleri – Faiz Dışı Giderler
- **2017 Yılı'nın Bütçe Sonuçları :**
 - Bütçe Gelirleri = 610,2 Milyar TL (Vergi Gelirleri: 536,6; Diğer Gelirler 73,6)
 - Bütçe Giderleri = 659,5 Milyar TL (Faiz Dışı Giderler: 602,8; Faiz Giderleri: 56,7)
 - **Bütçe Dengesi** = $(610,2 - 659,5) = - 49,3$ Milyar TL (açık vermiş)
 - **Faiz Dışı Denge** = $(610,2 - 602,8) = 7,4$ Milyar TL (fazla vermiş)
 - Bütçe gelirleri, faiz dışı giderleri karşıladıktan sonra, toplam 56,7 milyar TL'lik faiz giderlerinin 7,4 milyar TL'lik kısmını da karşılamıştır.
 - 2017 yılı için GSYH 3.156 milyar TL; öyleyse bütçe açığının GSYH'ya oranı % 1,5.
- 2018: Bütçe Açığı 72,6 Milyar TL (3,7trilyon TL-GSYH'ya oranı %1,96)

Bütçe Dengesi /GSYH

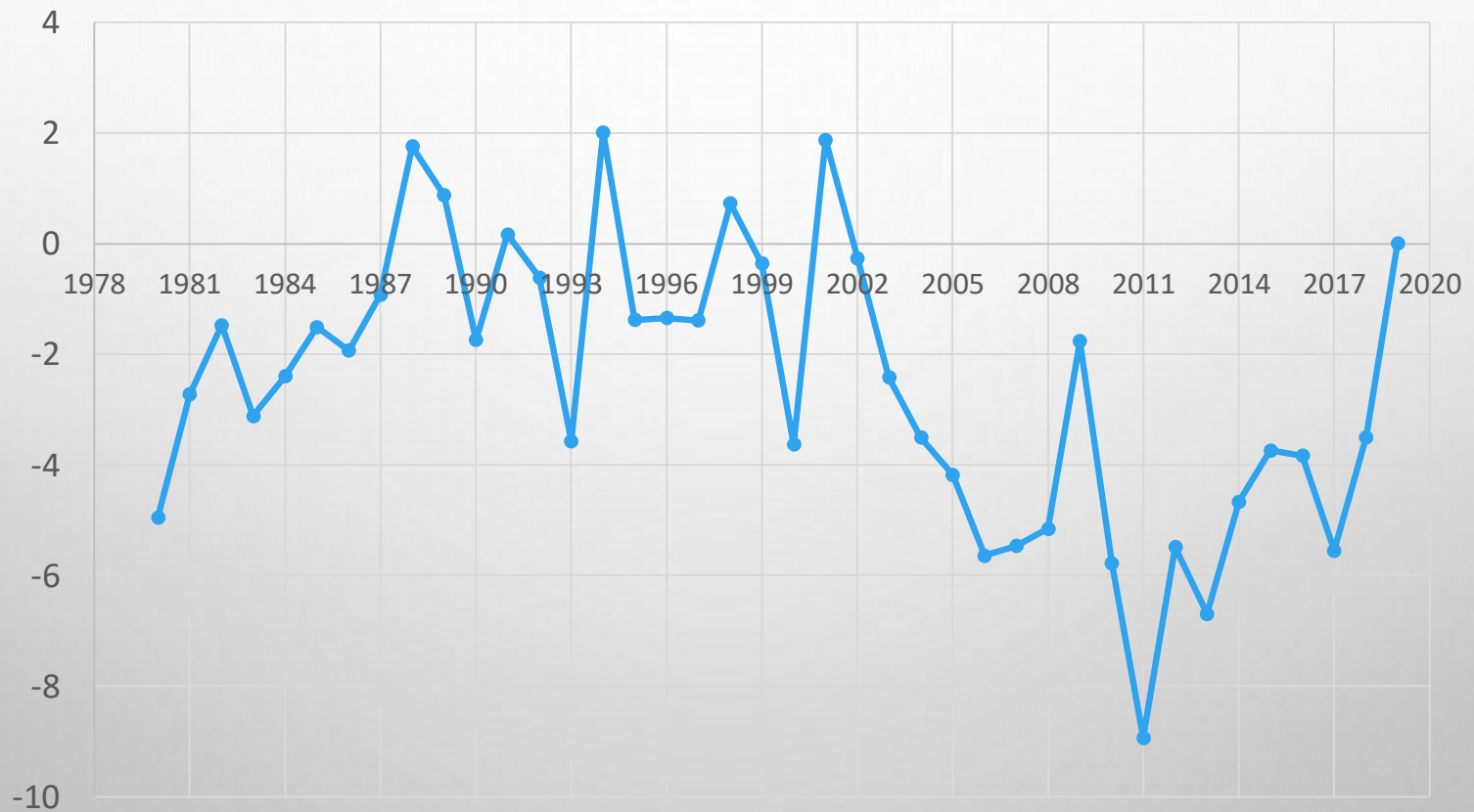
Bütçe Dengesi/GSYH

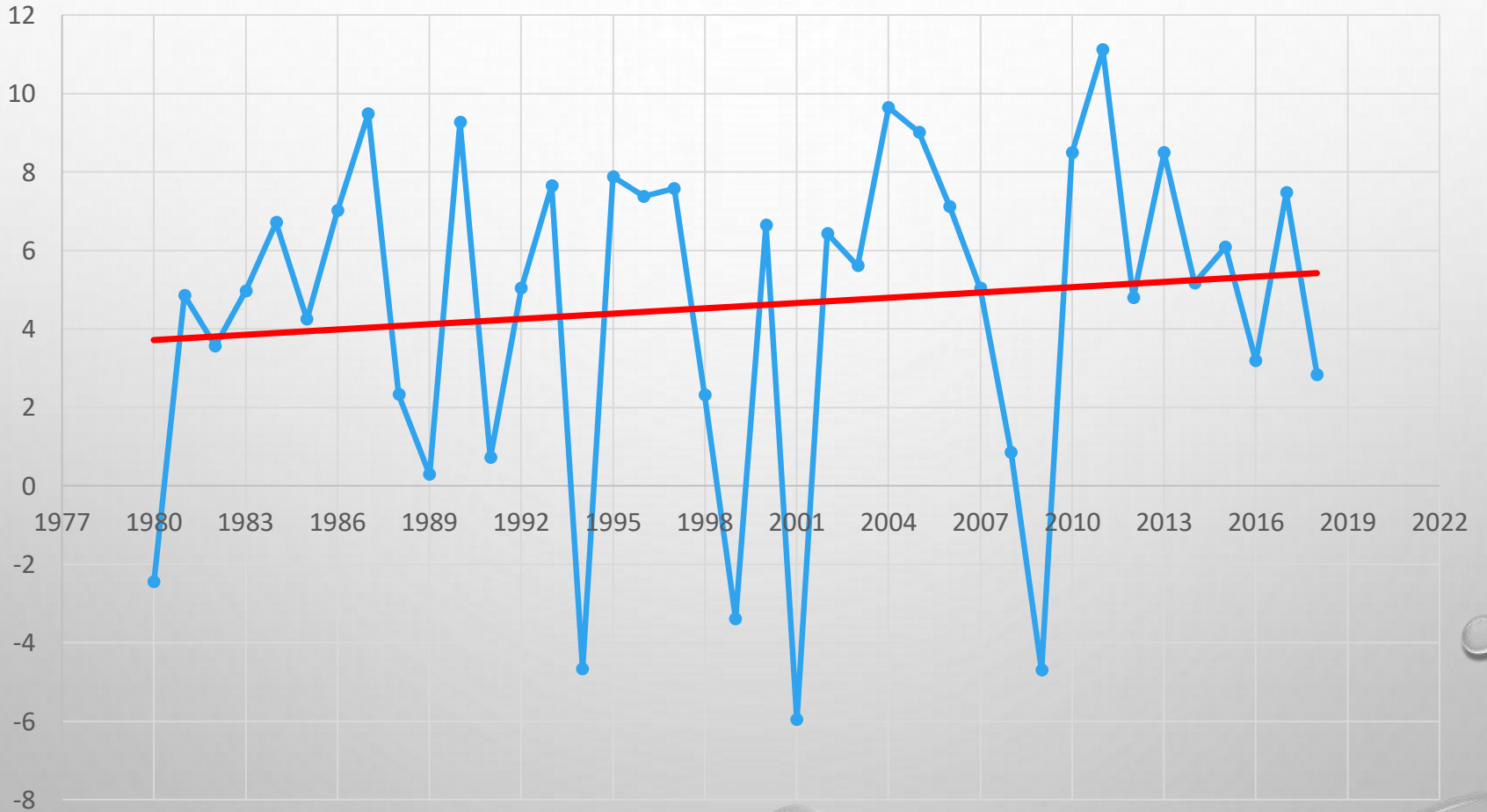
Faiz Dışı Fazla

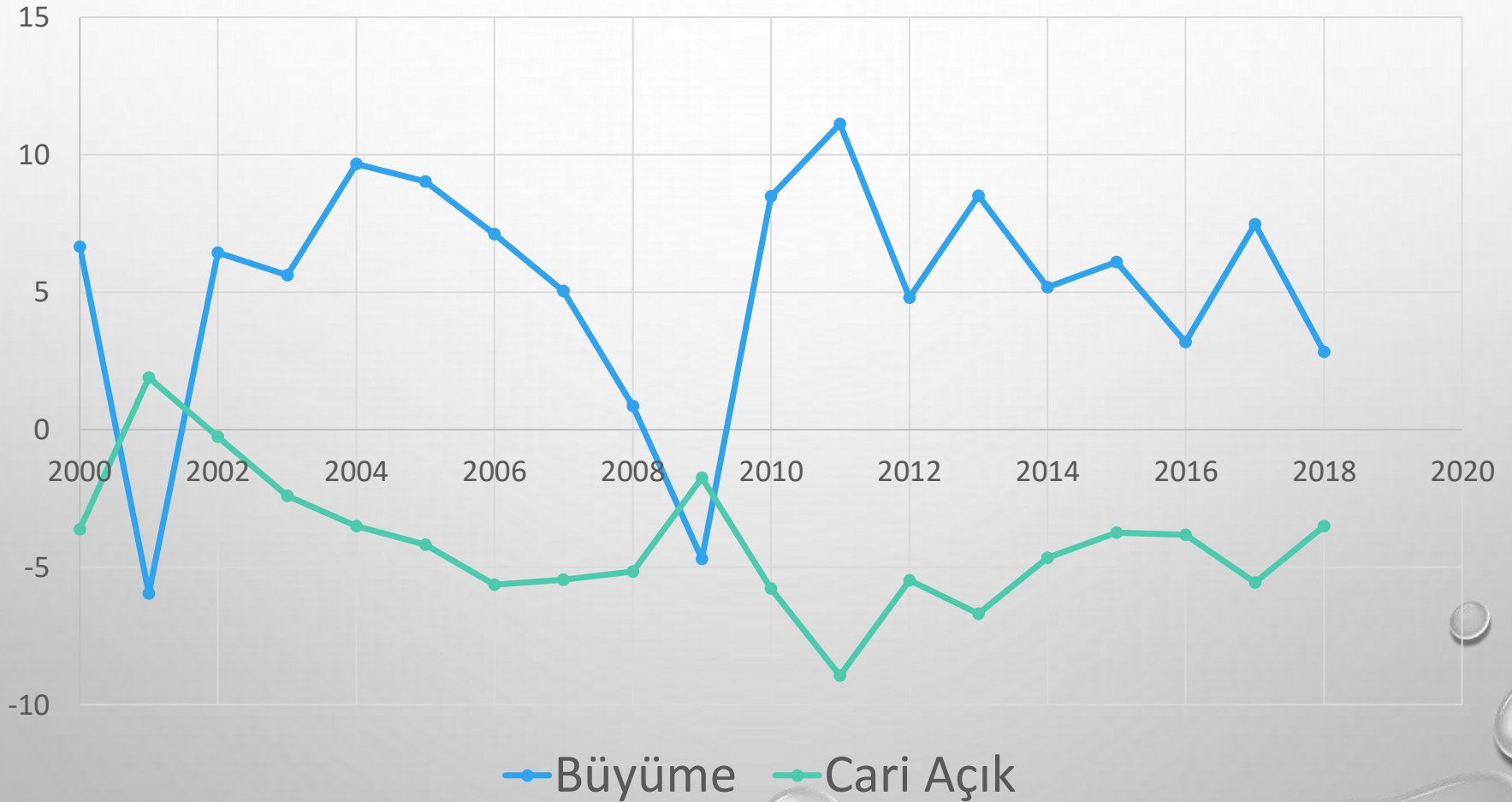
Cari Denge/GSYH

Büyüme

Büyüme – Cari Açık İlişkisi

- **Üçüz Açık:** Tasarruf Yatırım Dengesi – Bütçe Dengesi – Cari Denge Açığından Oluşuyor.

- $(S - I) + (T - G) = (X - M)$ ya da

- $(S - I) + (T - G) - (X - M) = 0$

- $(S - I)$ Özel Kesimin Dengesini,

- $(T - G)$ Kamu Kesimi Dengesini (Bütçe Dengesini),

- $(X - M)$ Cari Dengeyi gösteriyor.

- Denklemin sol yanı ekonominin iç dengesini, sağ yanı da dış dengesini veriyor.

- Denkleme göre bir ekonomide iç denge dış dengeye eşit olmak zorunda.

- Bir ekonomide bu dengelerin üçü de açık veriyorsa ekonomi üçüz açık, ikisi açık veriyorsa ikiz açık sorunuyla karşı karşıya demektir.

- $(T - G)$ VE $(X - M)$ SÜREKLİ (AYLIK OLARAK) ÖLÇÜLÜR.

- Buna karşılık $(S - I)$ bu kadar sık ölçülemediği için gözler daha çok $(T - G)$ VE $(X - M)$ dengeleri üzerinde olur.

Bir ekonominin belirli bir kişi başına gelir düzeyine ulaştıktan sonra orada sıkışıp kalması haline orta gelir tuzağı denir.

Ekonomiler	Kişi başına yıllık ortalama gelir (Dünya Bankası sınıflandırması)
Düşük gelirli ekonomiler	1,045 USD ve altı
Orta gelirli ekonomiler	1,045 USD'den fazla – 12,746 USD'den az
Alt orta gelirli ekonomiler	1,045 USD'den fazla – 4.125 USD'den az
Üst orta gelirli ekonomiler	4.125 USD'den fazla– 12.746 USD'den az
Yüksek gelirli ekonomiler	12,746 USD ve üzeri

ORTA GELİR TUZAĞI

- Orta gelir tuzağına düşen ekonomilerde,
 - Tasarruflar ve dolayısıyla yatırımlar düşük düzeyde kalır.
 - İmalat sanayisinde gelişme yavaş yürür.
 - Sanayide çeşitlenme ortaya çıkmaz.
 - Emek piyasasında koşullar zayıf kalır.
- ✓ Orta gelir tuzağından çıkmanın en kısa yolu ekonomiyi büyütmekten,
- ✓ Ekonomiyi büyütmenin yolu yatırımları artırmaktan,
- ✓ Yatırımları artırmanın yolu tasarrufları artırmaktan,
- ✓ Tasarrufları artırmanın yolu faizleri artırmaktan geçiyor.

KİŞİ BAŞINA GELİR (\$)

